

SEMINARIUM

POMPY PRÓŻNIOWE

Opracował: mgr farm. Tomasz Słowiński

DEFINICJA PRÓŻNI

Obszar wypełniony gazem o ciśnieniu niższym od atmosferycznego. W mechanice klasycznej próżnia oznacza obszar, w którym nie ma żadnych mogących oddziaływać ciał ani płynów.

Próżnię można sklasyfikować w zależności od jej wartości, co wiąże się z jej wykorzystaniem w różnych procesach i operacjach.

Próżnia

Niska

Średnia

Wysoka (HV)

Bardzo wysoka (UHV)

Ekstremalnie wysoka (XHV)

Zakres

Atm ÷ 1 mbar

1 mbar ÷ 10^{-3} mbar

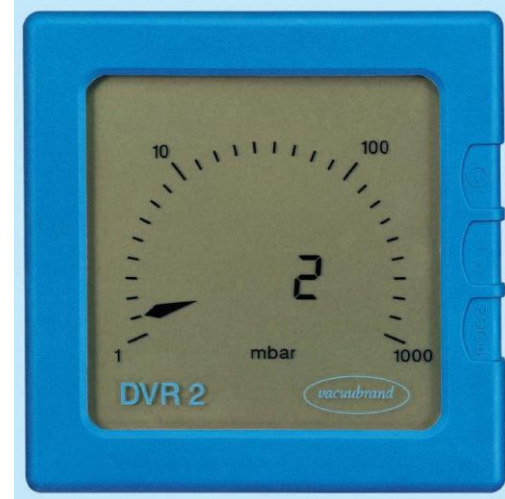
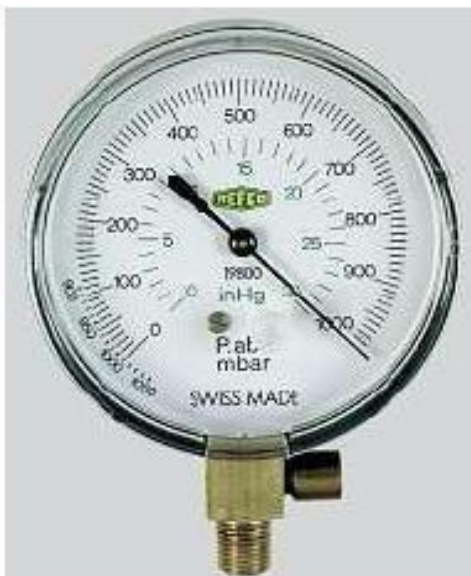
10^{-3} mbar ÷ 10^{-8} mbar

10^{-8} mbar ÷ 10^{-12} mbar

Mniej niż 10^{-12} mbar

W przemyśle farmaceutycznym wykorzystujemy próżnię z trzech pierwszych zakresów, z tym że pierwsze dwa wykorzystywane są w procesach technologicznych, zaś trzeci w aparaturze pomiarowo-badawczej.

Jednostki w jakich wyrażana jest wielkość próżni to te same, za pomocą których opisujemy ciśnienie. Graniczną wartość ciśnienia stanowi „0”, chociaż niektóre manometry mają skalę „ujemną”, na której pojawia się wartość -1. W takim przypadku zeru odpowiada ciśnienie atmosferyczne wynoszące 1 atm.

JEDNOSTKI CIŚNIENIA

Symbol	jednostki nazwa	przeliczenie na jedn.SI
• 1 Pa	Pascal	1 Pa = 1 N/m ²
• 1 bar	bar	10 ⁵ Pa
• 1 at	atmosfera techniczna (kilogram siła na cm ²)	1 kG/cm ² = 98 066,5 Pa
• 1 atm	atmosfera fizyczna	1 atm = 101 325 Pa
• 1 torr	tor - mm Hg	1 mmHg = 133.322 Pa
• 1 psi	funt na cal kwadratowy	1 lb/in ² = 6 894.76 Pa
• 1 dyn/cm ²	dyn na cm kwadr.	1 dyn/cm ² = 10 ⁻¹ Pa

ZASTOSOWANIA PRÓŻNI W FARMACJI

- transport ciecchy i sypkich ciał stałych
- sączenie pod zmniejszonym ciśnieniem
- suszenie w eksykatorach i suszarkach próżniowych
- destylacja pod zmniejszonym ciśnieniem
- liofilizacja preparatów leczniczych (antybiotyki, białka, enzymy)
- w aparaturze badawczej (wysoka próżnia wykorzystywana w detektorach używanych w spektroskopii masowej)

POMPY PRÓŻNIOWE

Urządzenia służące do wytwarzania próżni to pompy próżniowe. Najprostszym spośród nich jest laboratoryjna pompka wodna. Pozwala na uzyskanie próżni rzędu 1000 – 2000 Pa w zależności od temperatury używanej wody, zgodnie z zależnością: im niższa temperatura, tym lepsza próżnia. Granicę możliwości pompki wodnej określa prężność pary wodnej w temperaturze 0°C wynosząca 610,5 Pa (4,58 mmHg).

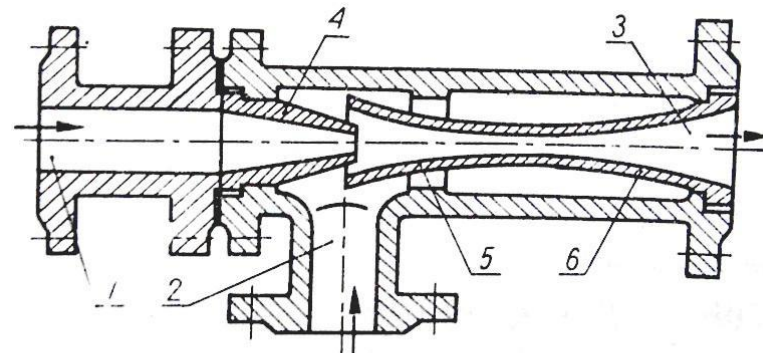
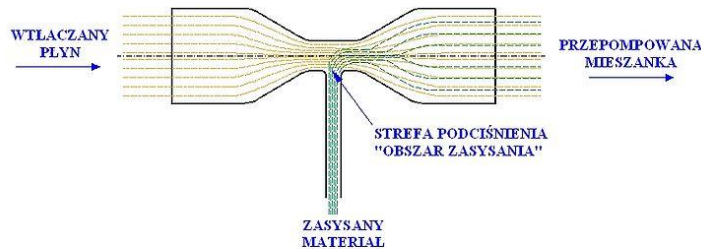
Eżektor – zasada działania

W eżektorze pojawia się zjawisko paradoksu hydrodynamicznego. Dokładnie wyjaśnia je równanie Bernoulliego

$$\frac{v_1^2}{2} + \frac{p_1}{\rho} = \frac{v_2^2}{2} + \frac{p_2}{\rho}$$

v - prędkość płynu
 ρ - gęstość płynu
 p - ciśnienie płynu

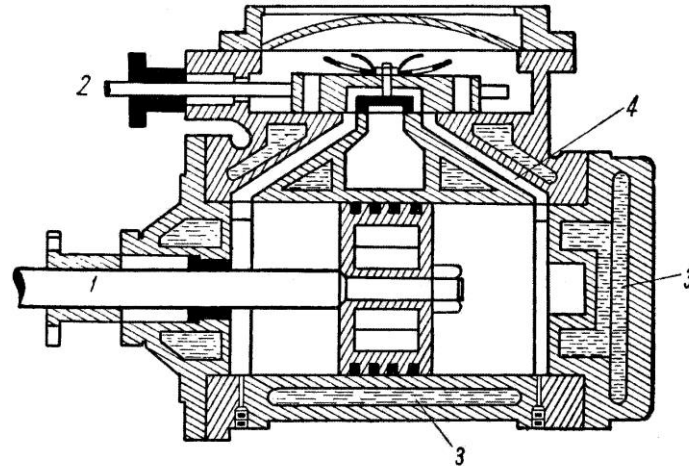
W rurze o mniejszym przekroju ciecz płynie szybciej, w związku z tym panuje w niej mniejsze ciśnienie niż w rurze o większym przekroju.

1 – dolot cieczy roboczej, 2 – dolot cieczy pompowanej, 3 – wylot cieczy pompowanej, 4 – dysza zasilająca, 5 – zwężka, 6 – dyfuzor

Pompa tłokowa

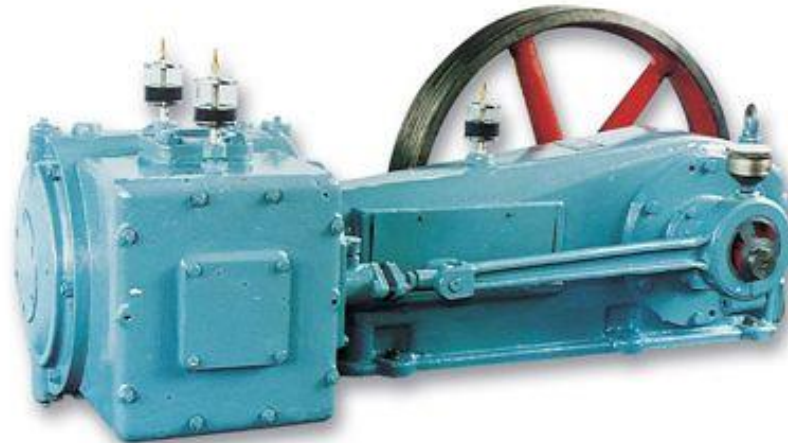
- Budowa i zasada działania

Schemat tłokowej pompy próżniowej: 1 — drążek tłokowy z tłokiem tarczowym; 2 — sterowanie suwakowe; 3 — chłodzenie; 4 — przewód łączący przestrzeń szkodliwą z drugą stroną przestrzeni cylindra.

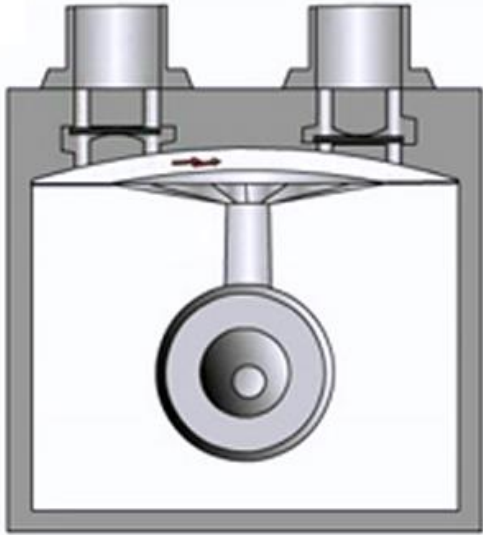
uzyskiwane podciśnienie
Od 1000 Pa

- Wygląd zewnętrzny

i przeponowa

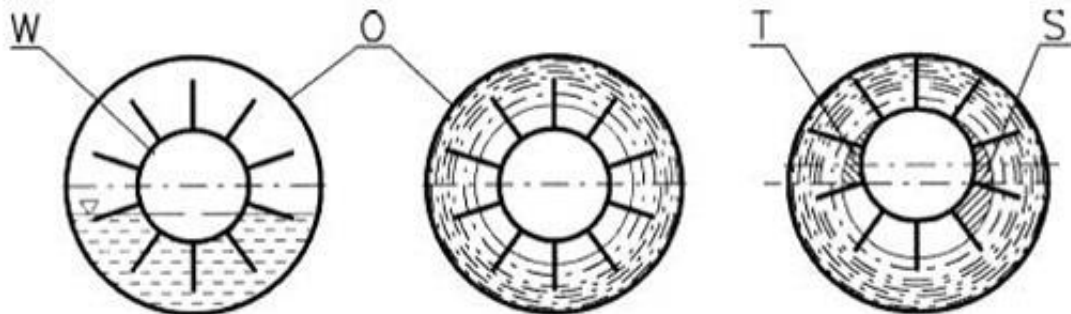

Pozwalają na uzyskanie podciśnienia na poziomie 200 do 800 Pa

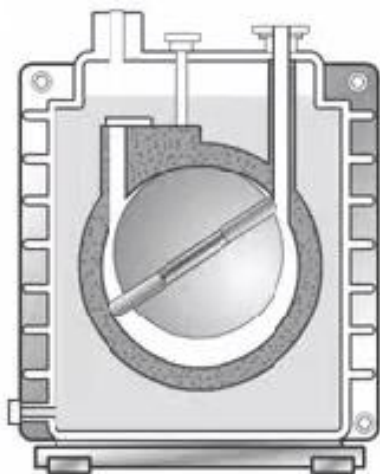
POMPY ROTACYJNE

Z PIERŚCIENIEM CIECZY

uzyskiwane podciśnienia od ok. 700 Pa

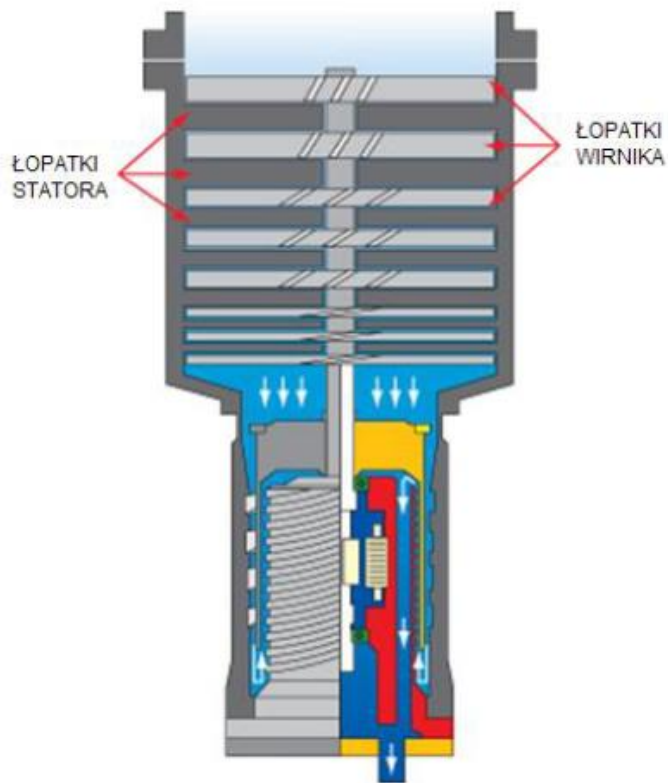
ŁOPATKOWE

uzyskiwane podciśnienia od ok. 2 Pa

TURBOMOLEKULARNE

przekrój

budowa

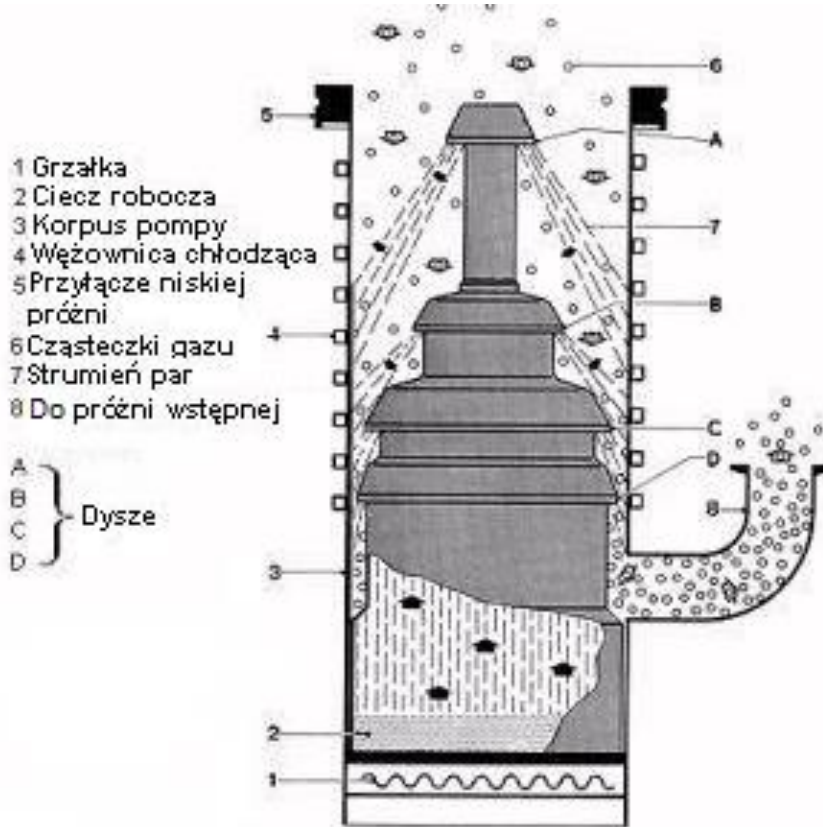
wygląd

Zakres uzyskiwanych ciśnień od 10^{-2} do 10^{-7} Pa

DYFUZYJNE

zasada działania

wygląd zewnętrzny

Uzyskiwana próżnia od 10^{-1} Pa przy pompie jednostopniowej do 10^{-5} Pa w przypadku wielostopniowej (4.)

SEMINARIUM

DESTYLACJA
REKTYFIKACJA

DESTYLACJA

- prawo Raoult'a:

w stanie równowagi cząstkowe prężności par składników A i B można wyrazić równaniami:

$$p_A = x_A \cdot p_A^{\circ}$$

$$p_B = x_B \cdot p_B^{\circ} = (1 - x_A) \cdot p_B^{\circ}$$

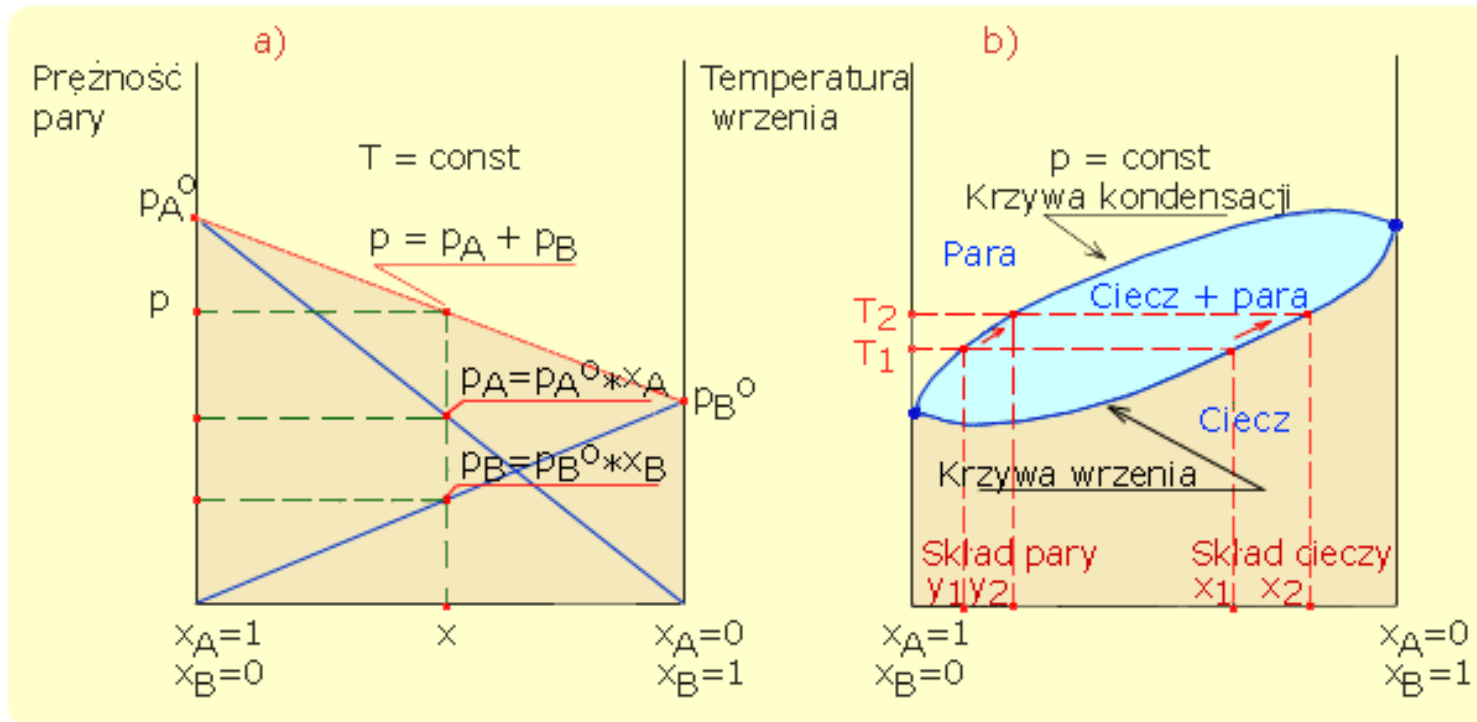
- reguła faz Gibbsa:

układ zawierający dwie ciecze o nieograniczonej wzajemnej mieszalności, pozostaje w równowadze z ich parą nasyconą i jest układem dwuzmiennym:

$$s = n - f + 2 = 2 - 2 + 2 = 2$$

a) Wykres izotermy

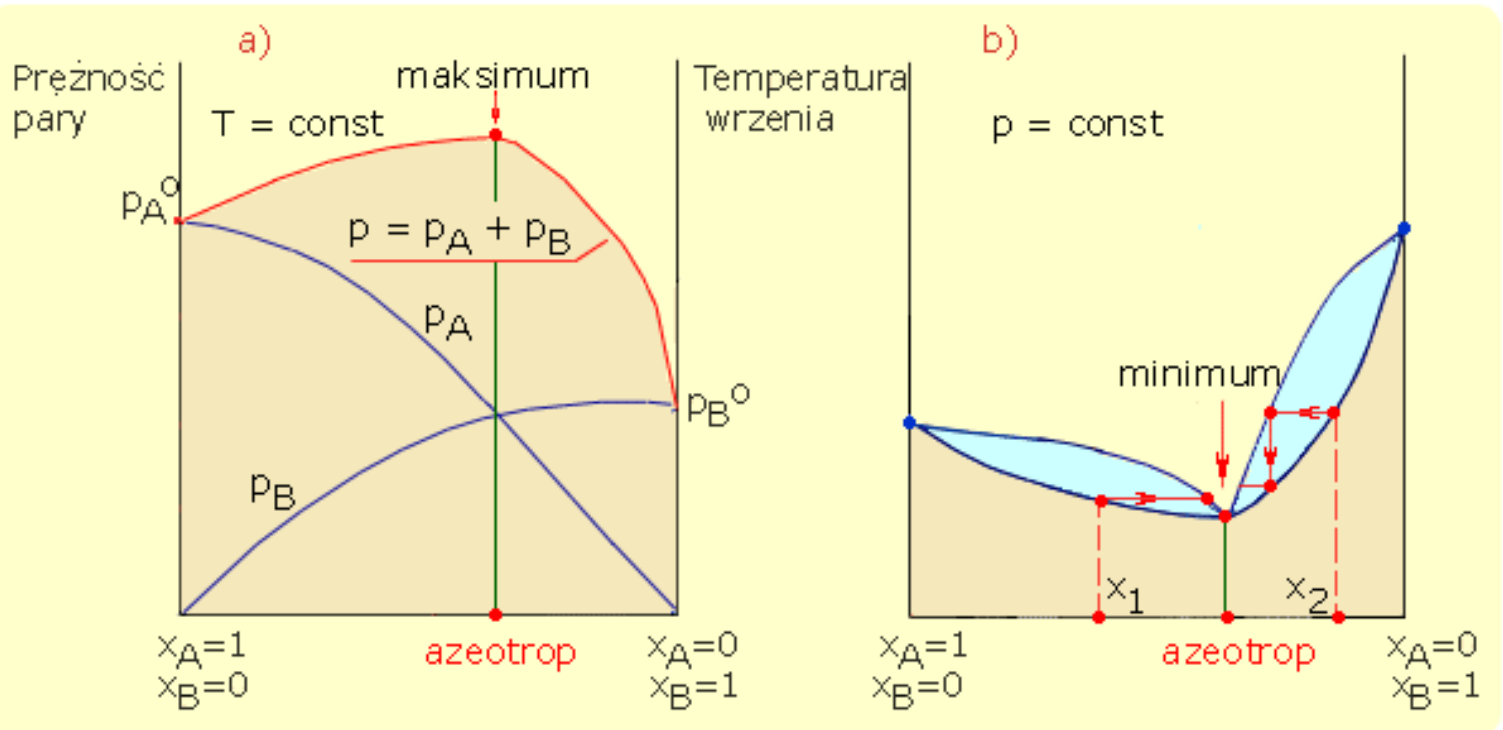
b) Wykres izobary

DESTYLACJA

Tylko roztwory idealne spełniają prawo Raoult'a. Są to głównie ciecze należące do szeregów homologicznych, takie jak benzen-toluen, toluen-ksylen czy heksan-heptan. W praktyce częściej mamy do czynienia z roztworami rzeczywistymi, w których pojawiają się odchylenia. Częściej występuje dodatnie odchylenie od prawa Raoult'a, które wykazują przykładowo takie mieszaniny jak: etanol-woda, etanol-benzen, aceton-CS₂.

a) Wykres izotermy

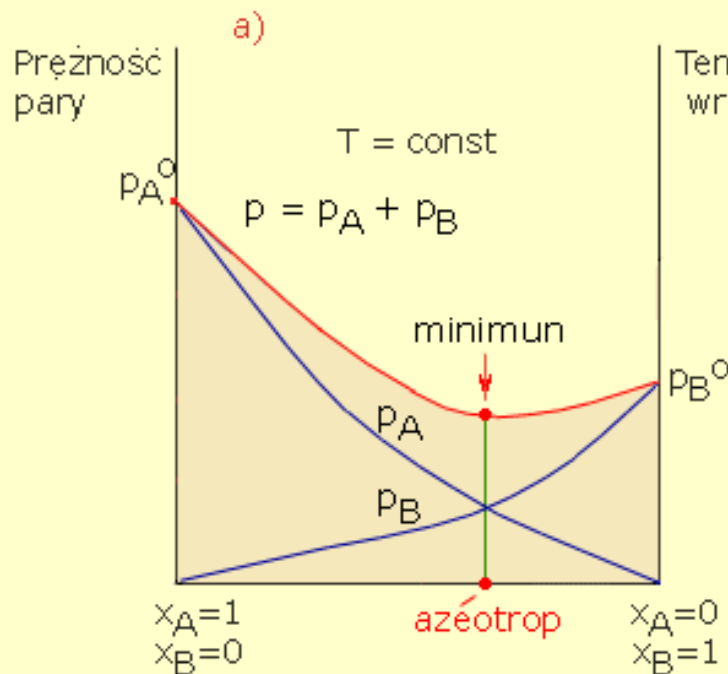

b) Wykres izobary

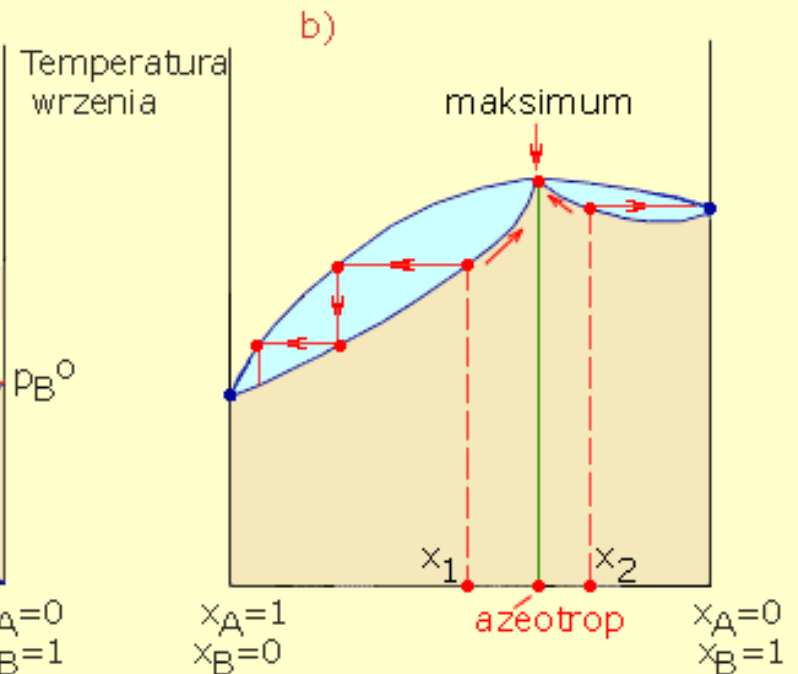
DESTYLACJA

Ujemnym odchyleniem cechują się roztwory, w których wzajemne oddziaływania cząsteczek cieczy utrudniają parze opuszczenie roztworu. Dzieje się tak np. w związku z powstawaniem wiązań wodorowych między cząsteczkami w roztworze. To rzadsze odchylenie ma miejsce w układach: chlorowódor-woda, aceton-chloroform czy woda-kwas mrówkowy.

a) Wykres izotermy

b) Wykres izobary

DESTYLACJA

Ponieważ rozdział azeotropu na drodze destylacji nie jest możliwy, aby go dokonać należy posłużyć się innymi technikami. Pierwsza to wprowadzenie do mieszaniny trzeciego składnika, który spowoduje zmianę właściwości rozdzielanej mieszaniny. Sposób ten wykorzystywano w przeszłości przy otrzymywaniu bezwodnego etanolu. Do rektyfikatu (96% v/v) dodawano benzen i przeprowadzano destylację frakcyjną. W pierwszej kolejności destylował azeotrop trójskładnikowy (etanol-woda-benzen), następnie etanol z benzenem, a na końcu czysty (99,8% v/v) etanol. Metoda ta ma znaczenie historyczne, ponieważ z racji na toksyczność benzenu została zaniechana. Obecnie jako czynnika tworzącego azeotrop trójskładnikowy używa się cykloheksanu. Inna metoda umożliwiająca rozdział azeotropu to zmiana ciśnienia, pod jakim prowadzi się destylację. Ilustruje to przykład:

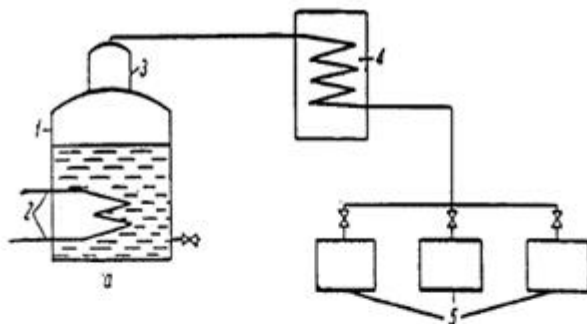
Wpływ ciśnienia na skład azeotropowy roztworu alkohol etylowy-woda

Ciśnienie, mm Hg	1450	1100	760	400	200	150	100
Temperatura wrzenia, °C	93,5	87,8	78,1	62,8	47,8	42,0	34,2
Alkohol etylowy, % mol	89,0	89,3	90,0	91,4	93,8	96,2	99,6
Woda, % mol	11,0	10,7	10,0	8,6	6,2	3,8	0,4

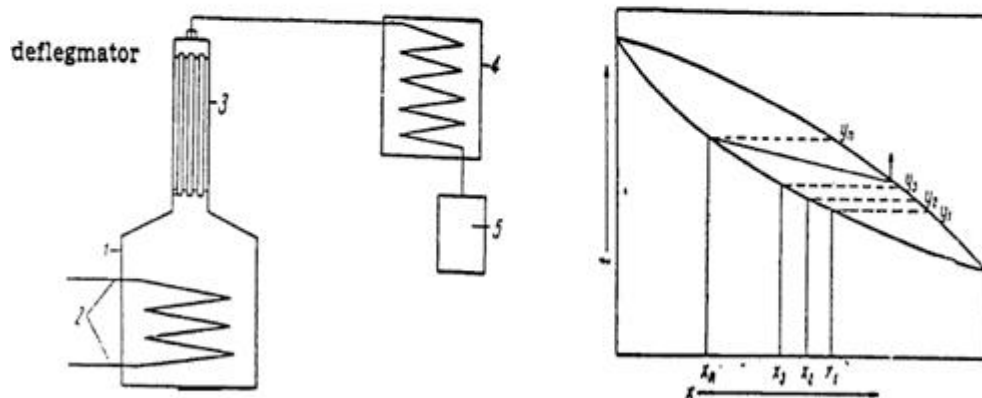
Nowymi metodami stosowanymi w rozdziale azeotropów, wprowadzonymi pod koniec XX w. są perwaporacja i permeacja. Polegają na wykorzystaniu membran polimerowych w celu oddzielenia jednego ze składników azeotropu na drodze dyfuzji przez porowatą przegrodę.

DESTYLACJA

Aparatura do destylacji prostej i z deflegmacją

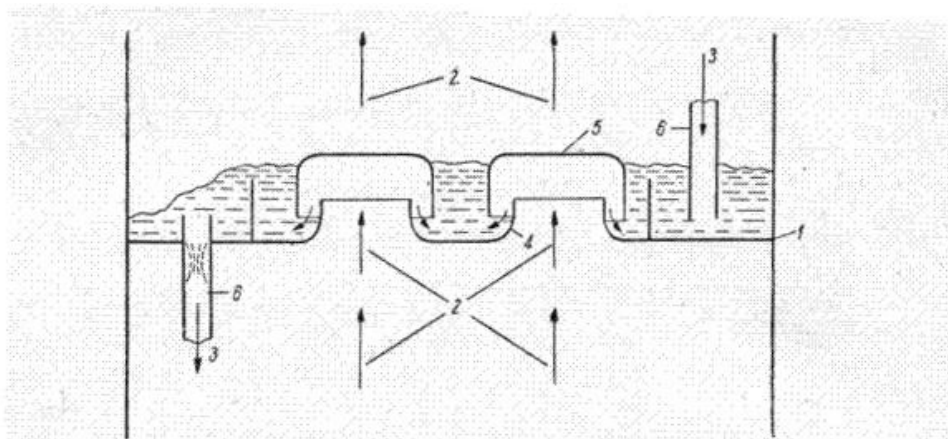
Schemat destylacji prostej: 1 — kocioł; 2 — grzejnik; 3 — hełm; 4 — chłodnica; 5 — odbieralniki.

Schemat destylacji prostej z deflegmatorem: 1 — kocioł; 2 — grzejnik; 3 — deflegmator; 4 — chłodnica; 5 — odbieralnik.

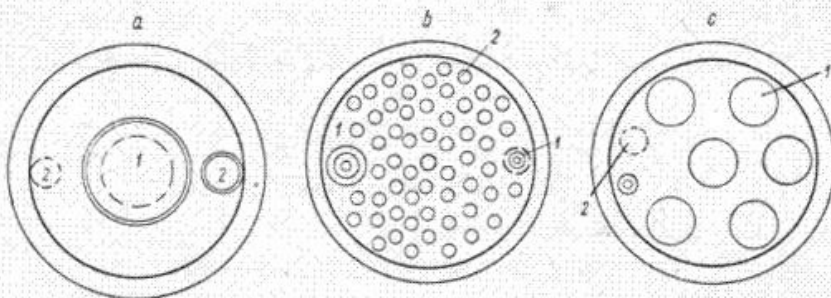

DESTYLACJA - REKTYFIKACJA

Półki dzwonowe: 1 — dno półki; 2 — przepływ pary; 3 — przepływ cieczy; 4 — nasadka parowa; 5 — dzwon; 6 — rury przelewowe.

Zasada działania kolumny dzwonowej

Półki: a — dzwonowa, b — sitowa, c — kapkowa.

a: 1 — dzwon; 2 — przelewy;

b: 1 — przelewy; 2 — otwory w dnie półki;

c: 1 — kapki; 2 — przelewy.

Rodzaje kolumn półkowych

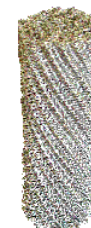
DESTYLACJA – REKTYFIKACJA kolumny

DESTYLACJA - REKTYFIKACJA

Kolumny
z wypełnieniem

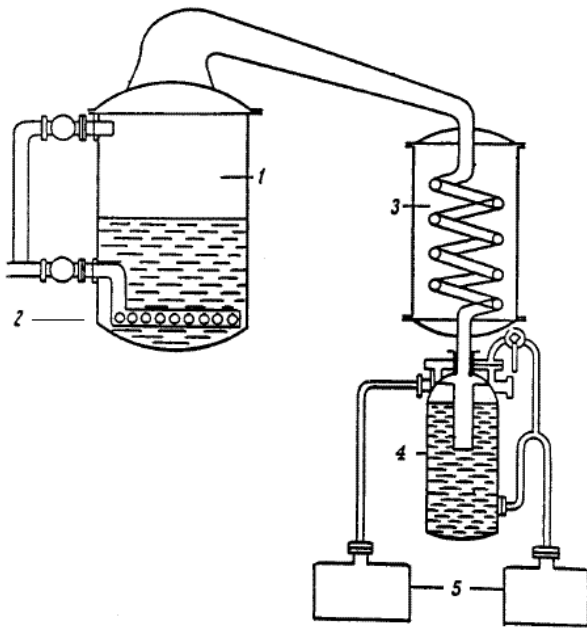

DESTYLACJA Z PARĄ WODNĄ

PRAWO DALTONA:

Ciśnienie wywierane przez mieszaninę gazów jest równe sumie ciśnień wywieranych przez składniki mieszaniny, gdyby każdy z nich był umieszczony osobno w tych samych warunkach objętości i temperatury, jest ono zatem sumą ciśnień cząstkowych.

$$p = \sum_{i=1}^k p_i$$

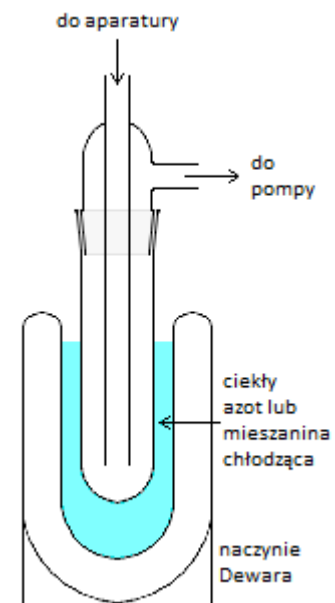
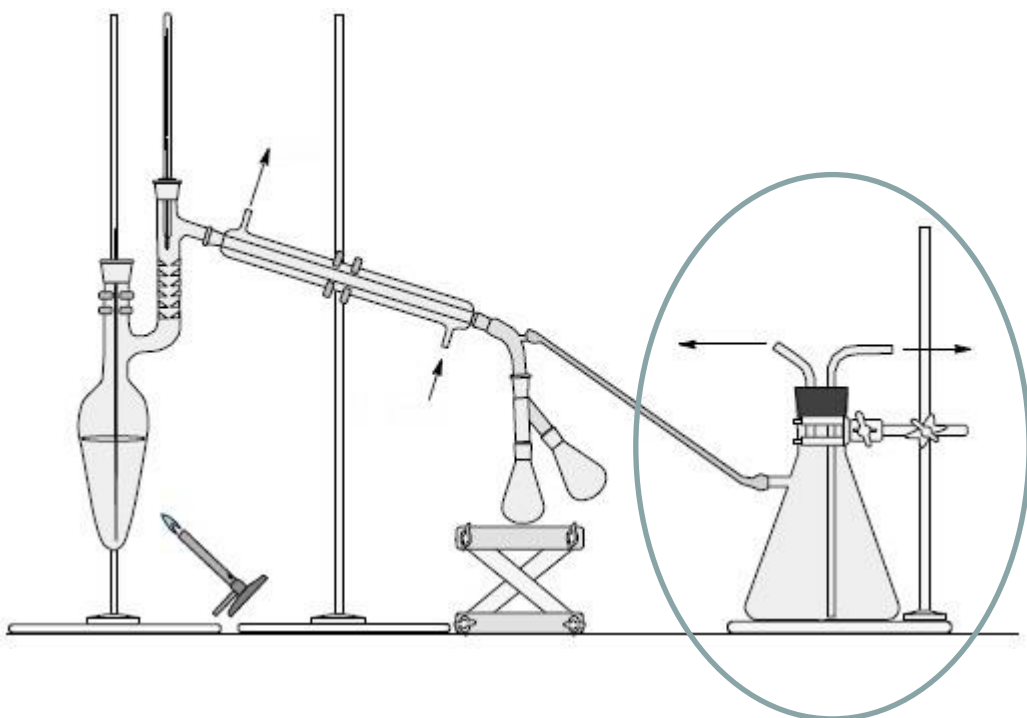

Destylacja z parą wodną: 1 — kocioł; 2 -- doprowadzenie pary wodnej przez bełkotkę; 3 — chłodnica; 4 — flaszka fiorentyńska; 5 -- odbieralniki.

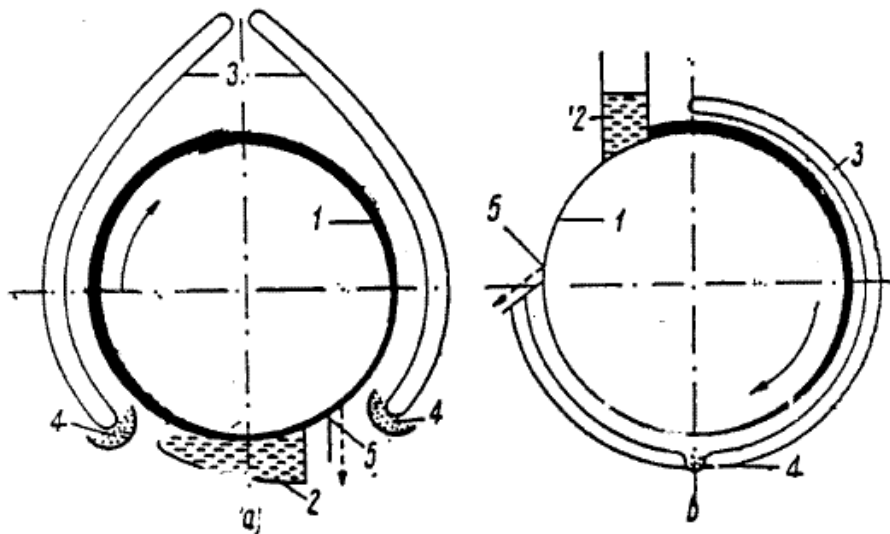

DESTYLACJA POD ZMNIEJSZONYM CIŚNIENIEM

Laboratoryjny zestaw do destylacji pod zmniejszonym ciśnieniem

DESTYLACJA MOLEKULARNA

Schemat urządzeń walcowych do destylacji molekularnej: 1 — walce ogrzewane od wewnątrz; 2 — zbiorniki na ciecz destylowaną; 3 — powierzchnie kondensacyjne; 4 — zbiorniki destylatu; 5 — zbiór niedogonu.

DESTYLACJA MOLEKULARNA

